

уявлення про світ права; має помітні новели в поглядах на співвідношення держави і права; по-новому розкриває сутність і зміст природного права; ввело в лексику і юридичну теорію такі словосполучення, як «правове регулювання», «право – регулятор суспільних відносин» та інші.

Список використаних джерел

1. Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень: Навчальний посібник. К.: Атіка. 2005. 560 с.

2. Історія політичних і правових вчень: навч. посібник / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак ; Міністерство освіти і науки України. 3-е вид., стереотип. К. : Юрінком Інтер, 2002. 304 с.

3. Тополь Ю.О. Історія політичних і правових вчень : Конспект лекцій. Хмельницький : Хмельницький університет управління і права, 2018. 536 с.

Стус Вікторія Іванівна,

старший викладач кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ

КОМУНІКАТИВНА ЛЕГІТИМАЦІЯ ПРАВА

В комунікативній парадигмі сучасної західної (К. Ясперс, М. Бубер, О.-Ф. Больнов, К.-О. Апель, Ю. Хабермас та ін.) та національної (А.Єрмоленко, Л. Ситниченко та ін.) філософії стверджується провідна роль комунікації як останнього підґрунтя свідомості, пізнання і суспільного буття. Ідея права як комунікації концептуалізована в дослідженнях бельгійської правової школі (Марк ван Хук [1]), російської (А. Поляков [2]), вітчизняної (А.Токарська [3, 4] та ін.).

Динамічне оновлення права та зростання інтенсивності, обсягів, форматів, самої потреби в комунікації в інформаційну епоху, наявність кризових явищ в сфері права, затяжний характер реформ, європейські прагнення та стратегії в сучасній Україні надають особливої актуальності комунікативній концепції права професора Гентського університету, президента Європейської академії теорії права Марка ван Хука, особливої цінності комунікативної методології легітимації права в умовах новітніх викликів, посилення правового нігілізму, пошуку консенсусу та інтеграції суспільства.

Тасмниця делегітимізації того, що раніш визнавалося правом, також знаходиться в царині багаторівневої комунікації, заплутаній ієрархії, циркулярній моделі, діяльності лідерів думок, інформаційних атаках, зіткненні реальних та симулятивних практик.

Проблема легітимації права досить часто залишалася виключно в теоретичній площині, поза дійсним визнанням («людина людині вовк» у Т.Гоббса; «суспільний договір» у Ж.-Ж.Руссо; «вуаль незнання» Дж.Роулза). Перевага деяких інших теорій (напр., Н. Лумана) полягає в опорі на нейтральні, справедливі процедури – засоби створення соціально-психологічної атмосфери справжнього

визнання права, але водночас ці засоби формальні, недієві для складних випадків (захист прав меншин тощо). Л. Фуллер («Мораль права») намагався уникнути чисто формального підходу, пов'язуючи гарні процедури із змістовними цінностями. Сучасні раціоналістичні теорії права та класичні теорії прав людини (першого покоління) розглядають легітимацію виключно з позиції індивіда: вона є необхідністю законслухняності індивіда, навіть за обставин «вимушеної згоди» заради уникнення психологічної чи соціальної ізоляції, чи навіть в'язниці.

Комунікативна легітимація права спирається на ідею рівності всіх людей як учасників процесу легітимації, визнання легітимації соціальним конструктом, комбінуванням формальних та змістовних елементів. Марк ван Хук виділяє наступні складові для побудови теорії комунікативної легітимації права: пошук правильного балансу між індивідуалізмом та колективізмом; між суто формалістським підходом (позитивізмом), тобто акцентом на процедурах та демократичних передумовах та між суто змістовним підходом (природнім правом), тобто акцентом на моральну прийнятність закону; уникнення крайніх протилежностей в означених балансах, розуміння їх взаємообумовленості; плюралістичний підхід до легітимації, в якому приватна сфера (вияв індивідуалізму) виділена з публічної сфери (комунітарної); визнання множинності публічних сфер, серед яких політична є найважливішою для організації суспільства в цілому;

необхідність комунікативного простору: як негативного (не заважати дискусії), так і позитивного (стимулювати кількість учасників дискусії, вимогати коректної, вичерпної інформації); існування специфічних сфер легітимації в плюралістичній публічній сфері із великим комунікативним простором: тільки сторони судового процесу та судді, або й правова доктрина, ЗМІ чи навіть суспільство в цілому; взаємне конституювання, стабілізація та легітимація різних публічних сфер (політичної, економічної, культурної, т.і.) В праві це сфери правотворчості, правозастосування та правової доктрини (наукового опису та систематизації).

Комунікативна легітимація в праві здійснюється на рівні правової системи та рівні правил і рішень. Правові системи в цілому легітимізуються тільки в слабому сенсі: власне функціонування правової системи в цілому є достатньою підставою, достатнім буде взаємне визнання та підтримка різних інститутів правової системи (законодавчої, виконавчої, судової влади та правової доктрини), рівень взаємного визнання інших правових систем. Несправедливі правові системи можуть вимагати й сильного смислу, тобто легітимація несправедливих правил буде відбуватися на рівні первинних правил правової системи, також правам на свободу буде приділено багато уваги. Вторинні правила піддаються критиці з позиції процесуальних прав, особливо у відношенні політичної участі (недемократичне виключення з числа учасників) чи доступу до правосуддя

(несправедливі судові процеси) в умовах революції чи громадянської війни тощо. Визначальна роль на рівні загальної дискусії щодо легітимності правової системи належить ЗМІ – форуму для комунікативної легітимності в політичній публічній сфері.

Критерії перевірки легітимності конкретних правил та рішень залежать від: походження правил (Чи мав право законодавець видавати правило та чи отримав він дану владу належним чином?); процедури їх прийняття (Чи були дотримані належні процедури та чи узгоджені вони з фундаментальними процедурними принципами?); змісту правил (Чи пов'язане дане правило з фундаментальними принципами та цінностями правової системи? Чи відповідає воно домінуючій в суспільстві ідеології?). Легітимність в складних випадках не буде мати чіткого списку відповідей, вона виникає тільки через комунікацію всіх учасників відповідної публічної сфери за умов вичерпної та коректної інформації, розумної та когерентної аргументації.

На рівні правозастосування будуть виникати питання відповідно компетентності судді (чиновника, поліцейського і т. і.); правомочності використаних процедур та змісту. Велику роль відіграють теорії та методи інтерпретації, вузьке чи широке розуміння ролі судді, правова доктрина, та у випадку широкого суспільного інтересу – ЗМІ.

Легітимність є соціальним конструктом не тільки в сенсі саме суспільного визначення критеріїв легітимності права, але й тому, що саме позиція більшості суспільства є точкою визнання закону всупереч позиції незгодної меншості. Прийнятність чи неприйнятність детермінована соціально: традиції та культура визначають в цілому переконання та очікування, а отже й визнання. Традиції та культура розвиваються через всі види комунікації в суспільстві, створюють парадигмальну рамку, спільний «життєвий світ» (за Ю. Хабермасом). Він виступає горизонтом, контекстом процесів досягнення розуміння навіть поза усвідомленням власне проблеми легітимності права. Член суспільства має впевненість щодо об'єктивності істини, яка й визначить можливі суб'єктивні позиції відносно інтерсуб'єктивних істин більшості в процесі визнання, довіри, сприйняття як належного в правовій сфері.

В юридичній практиці ХХІ століття відбувся перехід від традиційної легітимності права – вертикальної та лінійної (із нав'язуванням авторитарного рішення з позиції загальної справедливості та юридичної однозначності, вирішальною вагою повноважень вищих норм та інститутів, системною родословною, авторитетом до раніш прийнятих рішень, апеляцією до безапеляційної, застиглої думки відомих вчених-юристів) до комунікативної легітимності права – циркулярної та взаємної (яка йде шляхом діалогу з соціальними проблемами, правами людини, наддержавними інститутами, діалогу між правовими системами, юридичними та неюридичними (політичними, моральними) принципами, правилами та цінностями, правилами та їх інтерпретацією; шляхом переконливої аргументації та конкретизуючої справедливості, з акцентом на змістовні доводи замість формальних, на розширення спільного

життєвого світу, меж інтерпретативного співтовариства, плюралізму правових порядків, європейської правової культури, акцентом на перманентність комунікації на всіх рівнях створення та застосування права як потужного інтегратора сучасного демократичного західного суспільства з культом індивідуальних свобод та тенденцією юридизації моралі).

Отже, комунікативна легітимація права пов'язана з розвитком правової, політичної, інформаційної, комунікативної, інституційної та особистісної, загальної та індивідуальної, юридичної, експертної та масової культури, суб'єктності, сучасної моделі демократії, аргументації, комунікативної етики; гармонізує пошуки свободи та порядку, бажаного та належного, стверджує продуктивну силу комунікативного розуму в приватній та публічній сферах.

Список використаних джерел

1. Марк ван Хук Право как коммуникация / Пер.с англ. М. В. Антонова и А. В. Полякова. – СПб.: Издательский дом С.-Петербур. Гос.ун-та, ООО «Университетский издательский консорциум», 2012. – 288 с.

2. Поляков А. В. Коммуникативная концепция права (проблемы генезиса и теоретико-правового обоснования): Диссертация. – СПбГУ, 2004 // <http://lawfac.bip.ru>.

3. Токарська А. С. Комунікація у праві та правоохоронній діяльності. – Львівський юридичний інститут МВС України, Львів, 2005. – 284.

4. Токарська А. С. Комунікативна стратегія законотворчої і законодавчої діяльності: навчальний посібник / А. С. Токарська. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 244 с.

Тимошенко Віра Іванівна,

головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ.

Відмітною ознакою наукового пізнання є знання про світ, про те, як він існує сам собою. Наукове пізнання являє собою процес дослідження сил природи, законів розвитку суспільства, нових явищ, розкриття закономірностей їх зміни під впливом різних чинників. Цей процес має мету, завдання, потребує певних методів отримання та перевірки нових знань.

Основоположним питанням науково-пізнавальної діяльності є визначення об'єкта дослідження. Об'єктом є фрагмент реальності, обраний суб'єктом для дослідження. Виникає об'єкт в результаті